

Atilla **Arkan**

aarkan@setav.org

PANDEMI SÜRECİ VE DİN

ŞU BİLİNMEKTEDİR Kİ, İNANANLAR, İNSANIN BEDEN VE RUHTAN YARATILDIĞINA İNANIRLAR. SAĞLIK VE ŞIFANIN İNSANIN HEM RUHU HEM DE BEDENİYLE OLDUĞUNA İNANIRLAR. MANEN DİRENCİNİ KAYBEDEN BİR İNANAN KİŞİ VARLIĞINI DEVAM ETTİREMEZ. TÜRKİYE'NİN BÜYÜK BİR ÇOĞUNLUĞU MÜMİNDİR. KUSUR VE HATALARIYLA MÜMİNDİR.

Koronavirüs salgını hayatı her yönüyle derinden etkilemektedir. Hayata anlam veren eylemler değişti veya kısa süreliğine de olsa yok oldu. İşlerini kaybeden insanlar, ekonomik sıkıntıları derinden yaşıyor. Birçok çalışan kendisini çetin bir yaşam mücadelesinin ortasında buldu. Öte yandan konfor ve güvenlik algılarımızı da kapsayan yaşam alışkanlıkları kökten değişmektedir. Güvenli gördüğümüz cami, kütüphane, okul, lokanta ve diğer yaşam alanları tehlikenin kaynağına dönüştü. Kendi bedenimiz yaşlı anne, babalarımız ve büyüklerimiz için tehlide dönüştü. Onlara dokunamıyoruz. Alışılan lezzetler, hazlar, tatlar ve keyifler zorunlu

olarak çoğunlukla terkedilmektedir. Lezzet ve gezilecek yerler listeleri buharlaştı ya da ertelendi.

Hasret Kalınanlar

Öğretmenler öğrencilere, şoförler yolculara, aşçılar yemeklerini sundukları müşterilere hasret kaldı. Onlarla latife yapmayı özlediler. Hayata anlam veren evden yapılabilen eylemler de çok eksik. Sevgi, takdir edilme duygusu, yeni bir tecrübenin verdiği anlamlar ya eksik ya da formu değişti. Yolda, arada, arafta kalmışlık duygusu; eksik kalma acısı hissedilmektedir. Tamamlanacak hikayelerin ortasındadır çoğu insan.

İletişim ve sosyalleşme alan ve imkanları çok azaldı. Arkadaşlarla

gidilen ortak mekanlar bir özleme dönüştü. İletişim, evde bulunan aile üyeleriyle ve sanal araçlarla sınırlandı. Akdeniz ülke insanları gibi Türk toplumunun çoğu için bu çok zor bir durumdur. Evden kaçan nineler ancak bu bağlamda anlaşılabilir. Yaşam, hayata anlam veren eylemlerle anlamlıdır. Kısa sürede eylemlerin değişmesi veya ortadan kalkması anlam krizlerine neden olabilir. Kişi bu tür olumsuz eylemlerin sevdiğine ve ülkeye kalıcı zararları olduğunu anladığında sabır ve tahammül gücüne erebilir. Bu tahammül gücünün bir kaynağı da şüphesiz dindir.

Evler neredeyse tek bir yaşam alanına dönüştü. Bir yönüyle bir sığınak bir yönüyle de büyük bir çatışma alanına dönüştü. Yoksunluklar, kaygılar, korkular, kaybedişler ve çatışmalar aynı mekanda yaşanıyor. Türk ailesinde erkek ile kadın arasında evin dışı ve içi olarak yapılan iş paylaşımı genellikle sağlıklı yürümüyor. Evin dışında anlamlı olan erkek evin içinde ne yapacağını çok da bilmiyor. Çoğu Türk kadınının titizliği ve düzenliliği, aynı evde sürekli yaşayan sevdiği aile bireyleri tarafından tarumar ediliyor. Hiç şüphesiz onlar için katlanılması zor bir durum. Onlar evdeki temizlik kokusuna, çocuklar arkadaşlarına, parka, oyunlara hasret kaldı. Kalabalık ailelerdeki bireyler yalnız kalabilecekleri an ve tanımlı mekanlara hasret kaldı. Öğrenciler ev sesleri arasında TV'den veya sanal ortamda eğitimlerine devam edebilme mücadelesi veriyorlar. Evlerinde yalnız kalan yaşlılar sevdiğini görmekle ölüm riski arasında büyük bir dilemma yaşıyorlar. Devlet ihtiyaçlarını karşılıyor. Ama hayat, son demlerde sevdiğine dokunmadan ne kadar daha katlanılabilir. En iyi çözümün önce kaos sonra yeni bir düzen olduğunu fark edene kadar, Türk ailesi çok zorlanacak.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerindeki keskin katı pozitivist yaklaşıma sahip modernleşmenin din üzerindeki olumsuz etkilerinin azalmasıyla, dini liderlik güçlenmektedir. Din alanında yapılan nitelikli araştırmalar, İlahiyat Fakülteleri'ndeki eğitim ile yapılan araştırmalar, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Din İşleri Yüksek Kurulu'nun çalışmaları güzel örneklerdir.

Dini Duygularda Derinlik

Koronavirüs sürecinde yaşam-sal eylemlerden uzak kalınırken aynı zamanda ölümlerin ortaya çıkmasıyla metafizik hissedişler ve duygular derinden hissedildi. Tüm bu duygular, vahyin ve dini düşüncenin en zengin olduğu ve işlenmiş şifa kaynaklarını sundukları alandır. Televizyon kanalları ve sosyal medyada konunun halen canlı tutulması bu duyguları derinleştirmekte ve sürekli hale getirmektedir. Bireyler, evrensel bir gerçeklik olan ölüm korkusu ve kaygısını bizzat kendi bağlamında derinden yaşamaktadır. Televizyonda yayınlanan ölüm haberlerini gördükçe sadece kendileri için değil, sevdiğini, anne babalarını ve çocuklarını kaybetme kaygısıyla sarsılmaktadırlar.

Modernliğin bu dünyadan kovduğu ölüm düşüncesi ve ölüm sonrasına dair muhasebe duyguları bireyleri derinden kaplamaktadır. Ateş düştüğü yeri yakar ve yakmaktadır. Ateşin acısıyla nasıl baş edilecektir? Din insanlara iki şeyi öğretir. İlk olarak ölüm

ötesiyle ilişkili olan dünyanın, hayatın anlamını ve ikinci olarak da özellikle birey ile aile yaşamının düzenine dair ilke, değer ve temel yaklaşımları öğretir. Dini alandaki zengin tarihsel tecrübe bunun en güzel göstergesidir.

Dini temsil noktasında olan kişilerin, koronavirüs sürecini yaşayan insanlara gerekli mesajı iletebilmek için yukarıda tasvir edilen bireylerin bilinç hallerinin, şuurunun, farklılaşmalarının ve kişilerin değişen toplumsal gerçekliklerindeki yeni varoluşların da farkında olarak hareket etmesi gerekir. Yargılayıcı, dışlayıcı ve bireyi kendisiyle konuşmaktan uzaklaştıran bir dil ve hitap dinin özüne çok uzaktır. Yaratıcı tüm merhametiyle insana şah damarından daha yakındır. Sağlıklı dini düşünce ve dini hizmet, alimlerin, düşünürlerin ve gönül insanların yaşadığı zamanın ve mekanın derinden kavranışına dayanan yorumlarıyla hayatini devam ettirir. Acziyetin en derinden hissedildiği bu süreçte insanların, dinin "Her nefis ölümü tadacaktır" temel gerçekliğinin sesine, Allah'ın rahmetinin geniş olduğu müjdesine, iyilerin her yerde iyilerle beraber olacağı muştusuna, tövbenin, pişmanlığın Yüce Yaratan'ın en sevdiği fiil olduğunu duymaya ihtiyacı var. Vahyin huzura, dinginliğe kavuşturan dinamiğine ihtiyacı var. Çünkü Kuran-ı Kerim, sunduğu örnekler üzerinden insanoğlunun bu en derin kaygı ve acılarını, yargılamadan, insanı adeta kendi kendisiyle konuşurarak paylaşmaktadır.

Din İle Bilimi Yarıştırmak

Dindarların salgını mevcut koşullarıyla birlikte dini öğretileri hissetmeye çalıştığı bu süreçte Türkiye'nin siyasal bölünmüşlüğü kendisini gösterdi. Dini, dindarları ve dini kurumların fonksiyon ve anlamlarına saldırıldı. Şu bilinmelidir ki, inananlar, insanın beden ve ruhtan yaratıldığına inanırlar. Sağlık ve şifanın insanın hem ruhu hem de bedeniyle olduğuna inanırlar. Manen direncini kaybe-

den bir inanan kişi varlığını devam ettiremez. Türkiye'nin büyük bir çoğunluğu mümindir. Kusur ve hatalarıyla mümindir. Kendi ülkesine ve maneviyatına yabancılaşmış bazı Türk vatandaşlarının inanmama özgürlükleri vardır, fakat bu ülkenin maneviyatına ve müminlerine saygı duyma zorunlulukları da vardır.

Bahsi geçen siyasal çatışmayı din ve bilim tartışmalarında da görmekteyiz. Hakikat arayışı sebebiyle değil siyasal rant devşirme amacıyla din ve bilim birbiriyle yarıştırmaktadır. Din ve bilim birbirlerinin rakibi değildir. Din hayatın anlamına; bireyin ölüm ve ötesine dair kaygılarına bir şifa sunar. Dua ile doğrudan Yaratıcısı ile konuşmaya başlar. Bireysel ve aile yaşamına dair ahlaki ilkeler tavsiye eder. Adaleti, merhameti, sevgiyi, acıyı paylaşmayı, diğer-kamılığı, mürüvveti tavsiye eder. Bilim bunları kendisine konu bile etmez. Bilim olgunun nasılı peşinde koşar. Üstelik bilimin öznesi ile objesi arasındaki ilişkinin kopuşu 50 seneyi aşmaktadır. Bilim artık bu alanda da kesinlik iddiasında değildir. Ancak teorilerle daha iyi bir açıklama sunmaya çalışmaktadır. Bu da çok değerlidir. Bilim adamı aynı zamanda bir insandır ve metafizik kabul ve inançlarında özgürdür. Fakat buradaki inanışlarından zorunlu bir otorite doğmaz ve doğamaz.

Bu tür iddia sahiplerinin bilim felsefesi literatürünü takip etmemeleri ve gerici tutumları açıklanmaya muhtaçtır. Kırılgan kimlikleri, Türk modernleşmesinin yıkıcı yönleri, uzlaştıramadıkları çelişkiler, çocuklarında bir ezan gibi kulaklarına üflenen eskimiş bilimsel hurafeler, mahalle baskısı, ailelerinde yalnız kalma korkusu veya yüzleşerek düşünme-bilme cesareti gösterememeleri, din hakkındaki cahillikleri, bazı dindarlardan gördükleri kötü tavırlar, tembellikleri, dünya hazlarına olan düşkünlükleri... Bütün bunların hepsi ya da bazıları olabilir. Ama gerici zihinlerin arkaik din-bilim yarışmasından ellerini çekmesi bu ülkenin ve onların çocuklarının da hayrınadır.

Hiç şüphesiz dini düşünürler aklın ve bilimin ürettiklerinden istifade etmektedir ve etmelidir. Bu dini ve medeni bir zorunluluktur. Çünkü bilimin "ürettikleri" şu anki zamanı, mekanı dolayısıyla bireyin gönül ve zihin dünyasını etkilemektedir. Dini metinlerin akli içeriklerle yorumlanması gerektiği ilkesi Sünni düşüncenin en temel kabulüdür. Medeni bir din adamının bu birikimden yoksun olması düşünülemez. Aklın ve bilimin ürettiklerinin dindar düşünürün ve din adamının zihnini zenginleştirdiği ve aydınlattığı da doğrudur. Onlar da bu birikimi dini sorumluluk ve sevap gayesiyle takip etmek durumundadır. Türkiye'de görülen bilimci-dinci rekabetidir. Yani bilimi ve dini satışa çıkartan tüccarların rekabetidir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerindeki keskin katı pozitivist yaklaşıma sahip modernleşmenin din üzerindeki olumsuz etkilerinin azalmasıyla, dini liderlik güçlenmektedir. Din alanında yapılan nitelikli araştırmalar, İlahiyat Fakülteleri'ndeki eğitim ile yapılan araştırmalar, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Din İşleri Yüksek Kurulu'nun çalışmaları güzel örneklerdir. Dini liderliğin daha da güçlendirilmesi için dini metinlerin ve bunlara dair tarihsel yorumların aktarımının ötesine geçilmesi gerekir. Dini liderliğin daha da güçlendirilebilmesi için zihinsel kavrayış düzeyinde tarihsel birikimin işlenerek aktarımı, birey ve toplumun bugünün dünyasındaki dalgalanmalarının derinden anlaşılması ve geleceğe dair temel sezgi ve öngörülerin inşası çok gereklidir. İnsanlık aklının ve tüm bilim dallarının yeni katkıları bu noktada önemlidir. Toplumunu yönlendirmede bugüne uygun "bir din dili ve söylemin" inşası emek ve zaman gerektirmektedir. Türkiye bunu yapabilecek kapasiteye sahiptir.

Din aleyhine iddia sahiplerinin amacı, bu süreçlere olumlu katkı vermek değil yani üzüm yemek değildir. Amaçları bağcıyı yani "dini" dövmektir. Güçleri buna yetmez. Dinin sahibi Hz. Allah'tır. ❏

Acziyetin en derinden hissedildiği bu süreçte insanların, dinin "Her nefis ölümü tadacaktır" temel gerçekliğinin sesine, Allah'ın rahmetinin geniş olduğu müjdesine, iyilerin her yerde iyilerle beraber olacağı muştusuna, tövbenin, pişmanlığın Yüce Yaratan'ın en sevdiği fiil olduğunu duymaya ihtiyacı var.